

UCHWAŁA

Dnia 8 marca 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący)

SSN Józef Frąckowiak

SSN Katarzyna Tyczka-Rote (sprawozdawca)

w sprawie ze skargi wierzyciela Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo-Kredytowej w G.
na postanowienie Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w S. P. M. z dnia 9 maja 2012 r. w sprawie
[...] w przedmiocie oddalenia wniosku wierzyciela o egzekucję kosztów zastępstwa poniesionych przez wierzyciela w poprzednim postępowaniu egzekucyjnym przy uczestnictwie dłużnika S.W.
po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 8 marca 2013 r.,
zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w S.
postanowieniem z dnia 15 listopada 2012 r.,

"1. Czy umorzenie postępowania egzekucyjnego na wniosek wierzyciela (art. 825 pkt 1 k.p.c.), skutkuje stosownie do przepisu art. 826 k.p.c. uchynieniem postanowienia komornika o przyznaniu od dłużnika na rzecz wierzyciela kosztów zastępstwa prawnego w egzekucji, wydanego w toku sprawy?

2. Czy postanowienie komornika ustalające na rzecz wierzyciela koszty zastępstwa prawnego i obciążające nimi dłużnika wydane w toku postępowania, następnie umorzonego na wniosek wierzyciela, w odniesieniu do którego komornik sądowy stwierdził prawomocność (art. 365 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.), wiąże innego komornika oraz w przypadku pozytywnej odpowiedzi, czy stanowi podstawę do wszczęcia odrębnego postępowania egzekucyjnego, czy też winno być egzekwowane wyłącznie w postępowaniu egzekucyjnym zainicjowanym ponownie na podstawie tego samego tytułu, który stanowił podstawę pierwotnie wszczętej egzekucji?"

podjął uchwałę:

1. Umorzenie postępowania egzekucyjnego na wniosek wierzyciela powoduje uchylenie wydanego w jego toku postanowienia o przyznaniu wierzycielowi od dłużnika kosztów zastępstwa prawnego (art. 826 k.p.c.).

2. Komornik nie jest uprawniony do badania zasadności złożonego przez wierzyciela tytułu, o którym mowa w art. 770¹ k.p.c.

3. Odmawia udzielenia odpowiedzi w pozostałym zakresie.

Zagadnienie prawne przedstawione przez Sąd Okręgowy w S. dotyczy prawidłowości stosowanej przez komorników praktyki wydawania bezpośrednio po wszczęciu postępowania egzekucyjnego postanowień o przyznaniu wierzycielowi kosztów zastępstwa w tym postępowaniu i mocy wiążącej takiego prawomocnego postanowienia, w wypadku kiedy postępowanie egzekucyjne zostanie umorzone na wniosek wierzyciela. Sąd Okręgowy powziął wątpliwość, czy stanowi ono tytuł wykonawczy uprawniający do wszczęcia odrębnego postępowania egzekucyjnego, czy też ulega uchyleniu stosownie do art. 826 k.p.c. Pierwsza ewentualność umożliwia, jego zdaniem, mnożenie postępowań mających na celu egzekucję tego samego długu, prowadzące do multiplikowania kosztów zastępstwa, kiedy wierzyciel korzysta z profesjonalnego zastępstwa.

W rozpoznawanej sprawie wierzyciel złożył wniosek o przeprowadzenie egzekucji. Komornik jednocześnie z postanowieniem o wszczęciu egzekucji wydał postanowienie z 5 grudnia 2011 r. o przyznaniu wierzycielowi od dłużnika kosztów zastępstwa prawnego w kwocie 90 zł. Zorientowawszy się, że nastąpił zbieg egzekucji sądowych wierzyciel wniósł o umorzenie postępowania. W postanowieniu o umorzeniu postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 825 § 1 k.p.c. komornik zamieścił także wydane na podstawie art. 770 k.p.c. postanowienie o ustaleniu kosztów egzekucji w postaci wydatków pokrytych przez wierzyciela a obciążających dłużnika, nie orzekł w nim już natomiast o kosztach zastępstwa prawnego. Wierzyciel wystosował następnie nowy wniosek egzekucyjny do komornika prowadzącego wcześniej wszczętą egzekucję skierowaną do wynagrodzenia dłużnika. We wniosku zawarł żądanie przyznania kolejnych kosztów zastępstwa radcowskiego. Po otrzymaniu postanowienia o przyznaniu tych kosztów, rozszerzył wniosek egzekucyjny o koszty poprzedniego postępowania egzekucyjnego, przedkładając komornikowi postanowienie o przyznaniu kosztów zastępstwa z 5 grudnia 2011 r. i postanowienie o umorzeniu postępowania egzekucyjnego i obciążeniu dłużnika kosztami postępowania w poprzedniej sprawie, zaopatrzone w stwierdzenie prawomocności. Komornik oddalił wniosek wierzyciela o egzekucję kosztów zastępstwa radcowskiego wynikających z postanowieniem z dnia 5 grudnia 2011 r. i zwrócił wierzycielowi to postanowienie,

uznając, że egzekucja tych kosztów powinna być prowadzona odrębnie. Skarga wierzyciela na czynności komornika została oddalona przez sąd rejonowy, który uznał, że postanowienie komornika o przyznaniu kosztów zastępstwa prawnego wydane przed zakończeniem postępowania nie stanowi podlegającego wykonaniu tytułu egzekucyjnego w rozumieniu art. 770¹ k.p.c., gdyż taki charakter ma jedynie na podstawie art. 770 k.p.c. postanowienie wydane po zakończeniu postępowania.

Sąd Okręgowy w S., do którego wierzyciel wniósł zażalenie na postanowienie Sądu Rejonowego, powziął wątpliwości, które w formie zagadnienia prawnego przedstawił Sądowi Najwyższemu. Wyjaśnił, że w jego ocenie wysokość kosztów egzekucji, obejmujących także koszty zastępstwa prawnego wierzyciela, może zostać w zasadzie ustalona dopiero po zakończeniu postępowania egzekucyjnego, w wyniku odpowiedniego zastosowania art. 108 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Sąd Okręgowy odwołał się również do poglądu wyrażonego przez Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 1 czerwca 2007 r. (III CZP 37/07, OSNC 2008, nr 7-8, poz. 74). Wydawanie postanowienia o obciążeniu dłużnika kosztami zastępstwa prawnego wierzyciela na wstępnym etapie postępowania egzekucyjnego Sąd pytający uznał za praktykę błędną i rodzącą szereg wątpliwości. Wskazał, że charakter tej czynności nie jest jednoznaczny. Gdyby uznać ją za czynność egzekucyjną powinny odnosić się do niej skutki z art. 826 k.p.c., jakkolwiek i tu Sąd Okręgowy dostrzega wątpliwości płynące z wykładni tego przepisu dokonanej w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 15 października 2004 r. (II CK 90/04, LEX nr 369327), a ponadto trudności z określeniem uprawnień komornika do oceny, czy tytuł taki jest wiążący. Jeśli natomiast nie jest to czynność egzekucyjna - wydane postanowienie pozostawałoby skutecznym tytułem wykonawczym przewidzianym w art. 770¹ k.p.c. Wreszcie - w wypadku przyjęcia, że komornik jest związany takim postanowieniem – zwraca uwagę na problem, czy ujęte w nim koszty egzekwowane są wraz z roszczeniem głównym tak jak opłata egzekucyjna na podstawie art. 49 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (tekst jedn. Dz.U. z 2011 r., Nr 231, poz. 1376 ze zm., dalej „u.k.s.e.”), czy też powinno się w tej sprawie toczyć odrębne postępowanie egzekucyjne, co zdaje się sugerować § 21 ust. 1 i 2 rozporządzenia

Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 grudnia 2005 r. w sprawie określenia szczegółowych przepisów o biurowości i ewidencji operacji finansowych kancelarii komorniczych (Dz.U. Nr 266, poz. 2242).

Przystępując do rozważenia przedstawionych zagadnień wskazać należy, że koszty wynagrodzenia pełnomocnika lub należności strony działającej bez pełnomocnika stanowią, obok opłaty egzekucyjnej i zaliczek na pokrycie wydatków (art. 39 i 40 u.k.s.e.), jeden ze składników kosztów postępowania egzekucyjnego, do których odnosi się art. 770 k.p.c. Przepis ten ustanawia podstawowe zasady ponoszenia kosztów w postępowaniu egzekucyjnym - zasadę odpowiedzialności dłużnika za koszty postępowania, zasadę zwrotu wierzycielowi kosztów niezbędnych do celowego przeprowadzenia egzekucji oraz zasadę unifikacji kosztów (polegającą na ściągnięciu kosztów wraz z egzekwowanym roszczeniem). Obowiązki finansowe uczestników postępowania egzekucyjnego precyzują również przepisy rozdziałów 6 i 7 u.k.s.e.

Zgodnie z art. 770 k.p.c., koszty niezbędne do celowego przeprowadzenia egzekucji ściąga się wraz z egzekwowanym roszczeniem. Koszt egzekucji ustala postanowieniem komornik, jeśli do niego należy przeprowadzenie egzekucji. Postanowienie komornika podlega wykonaniu po uprawomocnieniu się bez potrzeby zaopatrywania go w klauzulę wykonalności. Zróżnicowanie terminologiczne nie jest przypadkowe. W uchwale z dnia z dnia 13 lipca 2011 r, (III CZP 37/11, OSNC 2012, nr 3, poz. 32) Sąd Najwyższy wyjaśnił, że koszty egzekucji wskazane przez komornika w zawiadomieniu o wszczęciu egzekucji podlegają ściągnięciu wraz z dochodzonym roszczeniem. Ściągnięcie jest czynnością faktyczną, nie wymagającą wydania odrębnego postanowienia przez komornika, której zakres wyznaczony jest w przepisach oznaczających wysokość opłat egzekucyjnych, zaliczek czy opłat za czynności profesjonalnych pełnomocników. Przepisy konkretyzują wypadki, w których konieczne jest wydanie postanowienia wzywającego wierzyciela lub dłużnika do uiszczenia określonych kosztów egzekucyjnych. Postanowienia te, po uprawomocnieniu się, podlegają wykonaniu w drodze egzekucji bez zaopatrywania w klauzulę wykonalności. W innych wypadkach do ściągnięcia opłat egzekucyjnych postanowienie komornika nie jest potrzebne. Ostateczne rozliczenie kosztu egzekucji następuje

w postanowieniu przewidzianym w art. 770 k.p.c., w końcowej fazie egzekucji, kiedy możliwe jest całościowe rozliczenie, w tym ocena nakładu pracy pełnomocnika, którego koszty wchodzi w skład kosztu egzekucji. Na tym etapie dopiero jest możliwe prawidłowe oznaczenie stawki wynagrodzenia, wiadomo bowiem, jaki sposób egzekucji został skutecznie wdrożony i jakich nakładów pracy pełnomocnika wymagało postępowanie. Słusznie więc Sąd Okręgowy podnosi nieprawidłowość praktyki wydawania postanowień o przyznaniu pełnomocnikowi wierzyciela kosztów zastępstwa w postępowaniu egzekucyjnym przy pierwszej czynności podejmowanej w postępowaniu egzekucyjnym. Przyjęty w art. 770 k.p.c. schemat czynności, przewidujący wydanie postanowienia kompleksowo ustalającego koszt egzekucji, możliwy do określenia w końcowej fazie egzekucji, przemawia za dopuszczalnością odpowiedniego zastosowania w postępowaniu egzekucyjnym art. 108 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Wprawdzie w uchwale z dnia 29 grudnia 1995 r. (III CZP 182/95, OSNC 1996, nr 6, poz. 76) Sąd Najwyższy stwierdził, że przepis ten nie odpowiada specyfice postępowania egzekucyjnego, ze względu na to, iż w toku tego postępowania może powstać potrzeba wcześniejszego ustalenia pewnych kosztów, np. kiedy wierzyciel podważa zasadność żądania przez komornika dalszych zaliczek. Jednak podobne przypadki (np. zaliczki na koszty prowadzenia postępowania dowodowego, rozliczanie kosztów poszczególnych dowodów) występują w postępowaniu rozpoznawczym i nie są traktowane jako zaprzeczenie wiążącego charakteru art. 108 k.p.c.

Stanowisko takie wspiera także dalszy argument. Zasada ponoszenia przez dłużnika kosztów celowych wiąże się z założeniem, że egzekucja powinna być efektywna, to znaczy przeprowadzona w sposób zapewniający najpełniejsze zaspokojenie roszczenia wierzyciela. Po zmianie art. 49 u.k.s.e., dokonanej ustawą z dnia 24 maja 2007 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 112, poz. 769) w art. 49 ust. 4 u.k.s.e. przyznano komornikowi uprawnienie do obciążenia wierzyciela obowiązkiem uiszczenia opłaty egzekucyjnej w wypadku, kiedy wszczęcie postępowania egzekucyjnego było niecelowe. Spójność podstawy obciążenia wierzyciela opłatą i granicy obowiązku ponoszenia przez dłużnika kosztów egzekucji, którym w świetle art. 770 k.p.c. są koszty niezbędne do celowego przeprowadzenia egzekucji, uprawnia do wniosku,

że obecnie komornik upoważniony jest do oceny celowości prowadzenia egzekucji i niezbędności jej kosztów także na podstawie art. 770 k.p.c. Rozdzielenie uprawnień między komornika i sąd prowadziłyby - w wypadku stosowania przez komornika art. 49 ust. 4 u.k.s.e. - do konieczności przyjmowania przez niego sprzecznych wewnątrznie zasad rozdziału opłat (wierzyciel) i pozostałych kosztów (dłużnik).

Ocena celowości prowadzenia egzekucji z oczywistych przyczyn nie jest możliwa w momencie jej wszczęcia, a ponieważ skutkiem stwierdzenia niecelowego jej prowadzenia jest obarczenie wierzyciela kosztami postępowania egzekucyjnego – wydane przy pierwszej czynności postanowienie o obciążeniu dłużnika kosztami pełnomocnika wierzyciela może się okazać później błędne. Jednocześnie na tym etapie postępowania trudno będzie dłużnikowi zwalczać zasadność obciążenia go kosztami.

W postanowieniu wydanym na podstawie art. 770 k.p.c. powinny zostać uwzględnione koszty egzekucji poniesione przez wierzyciela i komornika, ustalić też w nim należy w jakim zakresie koszty te zostały ściągnięte od dłużnika, a także którą ze stron koszty te obciążają przy zastosowaniu kryterium celowości wszczęcia i przeprowadzenia egzekucji, a także przy odpowiednim zastosowaniu art. 98 k.p.c. - 110 k.p.c. w zw. z 13 § 2 k.p.c. Ocena następuje według stanu istniejącego w chwili ukończenia postępowania (art. 816 k.p.c.) lub jego umorzenia. Wydane postanowienie zastępuje, przy odpowiednim zastosowaniu art. 359 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., postanowienia częściowe, o ile były wydane na poszczególnych etapach egzekucji.

Zasada unifikacji kosztów postępowania egzekucyjnego, a także akcesoryjny charakter tych kosztów w stosunku do zasadniczego przedmiotu postępowania, jakim jest wykonanie tytułu wykonawczego powoduje, że zaspokojenie kosztów egzekucji w innym postępowaniu egzekucyjnym, niż to, w którym powstały podlega ograniczeniom. Nie budzi zastrzeżeń prawo egzekwowania kosztów bezskutecznej egzekucji w ponownym postępowaniu wszczętym na podstawie tego samego tytułu wykonawczego; dopuszcza się także możliwość wszczęcia egzekucji obejmującej wyłącznie koszty takiego postępowania, jeżeli dłużnik dobrowolnie spłacił

zadłużenie poza kosztami egzekucji. Koszty egzekucji ustalone postanowieniem przewidzianym w art. 770 i art. 770¹ k.p.c. wlicza się wówczas na podstawie art. 46 ust. 1 i 2 u.k.s.e. do wartości egzekwowanego świadczenia, stanowiącej podstawę ustalenia opłaty egzekucyjnej, nadal jednak korzystają one z uprzywilejowanej kolejności zaspokojenia (art. 1025 § 1 pkt 1 k.p.c.). Prawomocne postanowienie w przedmiocie kosztów egzekucji jest wiążącym tytułem wykonawczym (art. 770¹ k.p.c. w zw. z art. 776 k.p.c.), a kontrolę jego zasadności przez komornika, w wypadku, gdy na jego podstawie wszczynane jest postępowanie egzekucyjne, wyłącza art. 804 k.p.c.

W razie umorzenia postępowania egzekucyjnego na wniosek wierzyciela komornik również wydaje przewidziane w art. 770 k.p.c. postanowienie o ustaleniu kosztów egzekucji i oznacza w nim podmiot obciążony tymi kosztami. Podniesiony problem prawny dotyczy jednak losów postanowienia o kosztach zastępstwa prawnego wierzyciela wydanego nieprawidłowo na wstępnym etapie postępowania w wypadku, kiedy koszty te nie zostały ściągnięte i nie zostały też ujęte w postanowieniu ostatecznie rozliczającym koszt egzekucji.

Wskazany w pytaniu Sądu Okręgowego przepis art. 826 k.p.c. wprowadza zasadę, że umorzenie postępowania egzekucyjnego powoduje uchylenie dokonanych czynności egzekucyjnych, nie pozbawiając jednocześnie wierzyciela możliwości wszczęcia ponownej egzekucji. Przewidziany w tym przepisie skutek nie może naruszać praw osób trzecich. W piśmiennictwie przyjmuje się, że skutek ten następuje w każdym przypadku umorzenia postępowania egzekucyjnego (z mocy samego prawa, na wniosek czy z urzędu) i polega na przywróceniu stanu prawnego sprzed wszczęcia egzekucji. Podnoszone niekiedy w piśmiennictwie wątpliwości, czy czynności komornika związane z ustalaniem kosztów należą do czynności egzekucyjnych należy uznać za nieuzasadnione. Koszty podlegają ściągnięciu przez komornika wraz z dochodzonym roszczeniem i muszą być przez niego rozliczone. Przychylić się więc należy do dominującego poglądu, że wydawanie postanowień dotyczących kosztów prowadzenia egzekucji stanowi jedną z czynności egzekucyjnych. W konsekwencji przyjąć należy, że prawomocne postanowienie o częściowym ustaleniu kosztów egzekucji w zakresie kosztów zastępstwa radcowskiego i o obciążeniu tymi kosztami dłużnika, wydane

przedwcześnie i nieprawidłowo przy wszczęciu postępowania egzekucyjnego i niewykonane w toku tego postępowania ulegają uchyleniu z chwilą prawomocnego umorzenia postępowania egzekucyjnego, któremu towarzyszyć powinno ostateczne rozliczenie kosztów. Niewydanie końcowego postanowienia rozliczającego koszty postępowania stosownie do art. 108 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. lub niezamieszczenie w nim rozstrzygnięcia o wszystkich kosztach tego postępowania uprawnia do żądania uzupełnienia tego niedopatrzenia odpowiednio na podstawie art. 351 k.p.c. w zw. z art. 361 k.p.c. i w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. w odniesieniu do kosztów poniesionych przez wierzyciela, bądź na podstawie art. 108¹ k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. w odniesieniu do kosztów poniesionych przez komornika lub Skarb Państwa. Przyjęty pogląd koresponduje ze stanowiskiem wyrażonym przez Sąd Najwyższy w powoływanym przez Sąd Okręgowy wyroku z dnia 15 października 2004 r., CK 90/04.

Ponieważ jednak komornik nie jest, w świetle art. 804 k.p.c., uprawniony z urzędu do kontroli zasadności ani wymagalności obowiązku wynikającego z tytułu wykonawczego przedstawionego mu do wykonania, nie może także oceniać, czy złożony przez wierzyciela tytuł wykonawczy formalnie spełniający wymagania przewidziane w art. 770¹ k.p.c., uległ uchyleniu z mocy prawa na podstawie art. 825 k.p.c. w wyniku umorzenia postępowania egzekucyjnego. W takim wypadku przyjąć należałoby, że odpowiednie zastosowanie znajduje art. 825 pkt 2 k.p.c., umożliwiający umorzenie egzekucji na wniosek w wypadku, kiedy prawomocnym orzeczeniem tytuł wykonawczy pozbawiony został wykonalności (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2013 r., III CZP 109/12, nie publ.). Aby więc zapobiec egzekwowaniu tych kosztów, dłużnik musiałby złożyć wniosek na podstawie powołanego przepisu.

Z przytoczonych względów udzielono odpowiedzi jak w uchwale.

Odmowa podjęcia uchwały odnoszącej się do sformułowanego przez Sąd Okręgowy pytania dotyczącego możliwości wszczęcia odrębnego postępowania egzekucyjnego w oparciu o postanowienie przyznające wierzycielowi od dłużnika koszty zastępstwa prawnego we wcześniejszym postępowaniu spowodowana

jest tym, że pytanie to jest zbyt ogólne i nie nawiązuje należycie do problemu występującego w sprawie, a jednocześnie udzielenie odpowiedzi w formie uchwały z ograniczeniem jej do kwestii, która legła u podstaw postanowienia komornika o oddaleniu wniosku wierzyciela o wszczęcie egzekucji kosztów poprzedniej egzekucji, stanowiłoby w istocie rozstrzygnięcie zażalenia, które rozpoznać ma Sąd Okręgowy. Wyjaśnienie zagadnienia prawnego nie może zaś powodować zastąpienia sądu pytającego w jego obowiązkach orzeczniczych, zagadnienie musi dotyczyć wykładni konkretnych przepisów prawa i wywoływać poważne trudności interpretacyjne (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 kwietnia 2010 r., III CZP 17/10, Lex nr 584036).

W praktyce może wystąpić szereg różnych stanów faktycznych, w których wierzyciel kierować będzie do komornika wnioski o wykonanie tytułu przyznającego mu koszty poprzednio prowadzonego postępowania egzekucyjnego. Jeżeli jednak wierzyciel jednocześnie domaga się egzekucji nieściągniętej we wcześniejszym postępowaniu wierzytelności oraz kosztów postępowania egzekucyjnego wynikłych w związku z poprzednimi próbami wyegzekwowania tej właśnie należności, to postępowanie egzekucyjne powinno być prowadzone łącznie ze względu na akcesoryjny charakter orzeczeń o kosztach egzekucji względem zasadniczego zakresu tego postępowania. Odwoływanie się do przepisów rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 grudnia 2005 r. w sprawie określenia szczegółowych przepisów o biurowości i ewidencji operacji finansowych kancelarii komorniczych (Dz.U. Nr 266, poz. 2242), jak to czyni Sąd Okręgowy, nie uzasadnia występowania wątpliwości, nie są to bowiem przepisy normujące przebieg postępowania egzekucyjnego.